

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

IZVORNI
ZNANSTVENI RAD

UDK: 37:81'243(497.5)
DOI: <https://doi.org/10.22210/strjez/51-2/6>

Primljen: 22. 7. 2021.
Prihvaćen: 15. 12. 2021.

Strani jezici u formalnom obrazovanju u Hrvatskoj

Marko Kapović
makapovic@unizd.hr
Sveučilište u Zadru

U ovom radu donose se statistički podaci o učenju stranih jezika na svim razinama formalnog obrazovanja u Hrvatskoj. Sagledavaju se tendencije i trendovi koji se mogu primijetiti na različitim razinama obrazovanja u pogledu udjela pojedinih stranih jezika u našem obrazovnom sustavu te njihove geografske rasprostranjenosti. Najviše se pažnje posvećuje najzastupljenijim jezicima, premda se na visokoškolskoj razini uzimaju u obzir svi filološki studiji. Naši rezultati pokazuju da je, generalno gledano, engleski očekivano dominantan i stabilan na svim razinama obrazovanja te da je drugi najrasprostranjeniji jezik njemački, koji ipak pokazuje blagi pad u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju. Treći po zastupljenosti je talijanski koji pak u promatranom razdoblju pokazuje određenu tendenciju smanjenja broja polaznika na svim razinama obrazovanja, a četvrti francuski koji je također u padu u osnovnom i visokom obrazovanju. Španjolski, kao najrecentniji pridošlica u hrvatskom obrazovnom sustavu, pokazuje konstantan stabilan porast na svim razinama obrazovanja, što mu je dovoljno za titulu petog stranog jezika u Hrvatskoj.

Ključne riječi: *Hrvatska, osnovne škole, strani jezici, srednje škole, visoko obrazovanje, zastupljenost*

1. UVOD

Osnovni je cilj ovoga istraživanja prikazati aktualno stanje zastupljenosti stranih jezika na različitim razinama hrvatskoga obrazovnog sustava. U tu smo svrhu prikupili podatke o učenju i podučavanju stranih jezika u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju s ciljem da utvrdimo generalne trendove vezane uz porast, pad ili stagnaciju razine zastupljenosti pojedinih jezika. Na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini posvetit ćemo pažnju i nejednakoj geografskoj zastupljenosti pojedinih stranih jezika, a na visokoškolskoj razini ćemo pokušati vidjeti što se događa s interesom za filološke studije i kako na njega utječu recentne društvene promjene vezane uz percepciju različitih studija kao više ili manje atraktivnih.

Bitno je napomenuti da se u ovom radu bavimo isključivo stranim jezicima, tako da ćemo nasljedne jezike poput češkog, slovačkog, mađarskog itd. koje nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju priliku učiti tijekom svog formalnog obrazovanja ostaviti po strani.¹ Nadalje, na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini koncentrirat ćemo se na pet najzastupljenijih stranih jezika u našim školama, engleski, njemački, talijanski, francuski i španjolski, i zanemariti one koje sporadično uči manji broj učenika.² Latinski i grčki, kao mrtvi jezici s potpuno različitom svrhom i metodama poučavanja, također nisu u fokusu ovoga istraživanja. Na visokoškolskoj ćemo razini, s druge strane, uz fokus na najučestalijim studijima, ustanoviti i kakva je situacija s manje zastupljenim jezicima koji se studentima u Hrvatskoj nude kao sveučilišni studiji. Pritom se nećemo baviti stranim jezicima kao jezicima struke koji se podučavaju u sklopu nefiloloških studija niti studijima stranih jezika u sklopu učiteljskih fakulteta.

Također, uvodno je važno napomenuti da je cilj ovoga rada isključivo utvrđivanje trenutnoga stanja i položaja različitih stranih jezika unutar hrvatskoga obrazovnog sustava, bez ulaženja u pitanja jezične politike koja je do ovakve situacije dovela. U tom smislu, različite faktore poput obaveznosti ili izbornosti predmeta, mogućnosti nastavljanja učenja istog stranog jezika nakon prelaska u viši stupanj obrazovanja, subjektivne percepcije manje ili veće korisnosti određenih jezika i sl. ostavljamo za neke buduće radove.

¹ Svjesni smo činjenice da je i talijanski određenom broju govornika također nasljedni jezik, ali budući da je on hrvatskim učenicima ipak primarno strani jezik, uvrštavamo ga u istraživanje.

² Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), u osnovnim školama se uz navedene jezike u promatranom razdoblju javlja samo još ruski, koji varira od 1 do 43 učenika godišnje, te rubrika 'ostali jezici'. U srednjim školama, uz ostale jezike tu su i ruski, arapski, novogrčki i portugalski, od kojih najbrojniji ruski najčešće nema ni desetinu studenata petog po popularnosti španjolskog jezika.

2. IZVORI PODATAKA

Do podataka vezanih uz učenje stranih jezika u hrvatskom obrazovnom sustavu može se doći na više načina. Dio podataka o osnovnom, srednjem i visokom školstvu može se naći na stranicama Državnog zavoda za statistiku (www.dzs.hr), na portalu školski e-Rudnik Ministarstva znanosti i obrazovanja (<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>) također se može pristupiti određenim statističkim podacima vezanima uz osnovno i srednje školstvo, Agencija za visoko obrazovanje na svojim stranicama pruža određene statističke podatke vezane uz visoko školstvo (<https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike>), dok se na Eurostatovim stranicama mogu pronaći usporedni europski podaci (<https://ec.europa.eu/eurostat>). Ipak, budući da su nas zanimali detaljni podaci koji nisu javno dostupni, poput primjerice zastupljenosti različitih stranih jezika po županijama, izravno smo se obratili Ministarstvu znanosti i obrazovanja.³ Iz Ministarstva su nam pomoću sustava e-Matica dostavili tražene podatke vezane uz osnovne i srednje škole, a iz Informacijskog sustava studentskih prava (ISSP) i Informacijskog sustava akademskih kartica (ISAK) informacije o visokom školstvu. Podatke u e-Maticu unose same škole (e-Matica funkcionira kao digitalna Matična knjiga), a podatke u sustave ISSP i ISAK unose visoka učilišta ili se oni preuzimaju iz Informacijskog sustava visokih učilišta (ISVU) kod visokoobrazovnih institucija koje taj sustav koriste.

Premda smo se, dakle, generalno za ovo istraživanje koristili podacima iz e-Matice i sustava ISSP i ISAK, u slučajevima u kojima su oni bili nepotpuni, posezali smo i za drugim navedenim izvorima. Treba napomenuti da se podaci iz različitih izvora u manjoj mjeri razlikuju, vjerojatno zbog prikupljanja u drugim trenutcima školskih/akademskih godina ili metodološkim razlikama u tretmanu različitih vrsta ustanova. U tom smislu bi rezultati bili neznatno drugačiji da smo se koristili nekim od drugih izvora, no generalne bi brojke i tendencije zasigurno bile približno jednake. U tekstu ćemo eksplicitno napominjati kad se koristimo podacima koji ne potječu iz e-Matice i sustava ISSP i ISAK i po potrebi objašnjavati razlike između različitih setova podataka.

Što se perioda istraživanja tiče, osnovna nam je namjera bila proučiti trendove u našem obrazovanju u zadnjih deset godina, ali podatke iz Ministarstva smo dobili od školske godine 2013./14. do 2019./20. za osnovne

³ Ovo istraživanje provedeno je u sklopu projekta *Spanish in Europe* koordiniranog sa Sveučilišta u Heidelbergu i Sveučilišta u Zürichu uz suradnju Instituta Cervantes.

i srednje škole, te od akademske godine 2015./16. do 2020./21. za visoko školstvo.⁴ Bez obzira na to što će obuhvaćeni period biti nešto kraći negoli smo u startu htjeli, to neće predstavljati veliki problem jer ćemo za generalne podatke moći koristiti i stranice Državnog zavoda za statistiku (DZS), koji nudi osnovne informacije o učenju stranih jezika od školske godine 2004./05. za osnovne i 2003./04. za srednje škole. Smatramo da ćemo na taj način moći ustanoviti postojeće trendove i dati neku vrstu radiografije položaja stranih jezika u ovom periodu u hrvatskom obrazovnom sustavu.

3. STRANI JEZICI U HRVATSKOM OBRAZOVANJU KROZ POVIJEST

Od samog početka organiziranoga državnog školstva u Hrvatskoj, u našim je školama dio nastavnoga programa bio posvećen i nastavi stranih jezika. Pritom su se u otprilike 150 godina povijesti obaveznoga obrazovanja⁵ slijedom povijesnih okolnosti mijenjale i preferencije vezane uz jezike koji su se nudili učenicima. Tako su se u najranijem periodu u našim školama učili njemački u kontinentalnom dijelu i talijanski u primorju (Horbec i sur. 2017, str. 354), kasnije se u srednjim školama u Austro-Ugarskoj predaju njemački i francuski (Muhvić 1979, str. 122), koji prevladavaju i u razdoblju između dva rata⁶ (Celmić 1972, str. 82; Muhvić, 1979, str. 122; Vilke 2019, str. 14)) kada im se, pred sam početak Drugog svjetskog rata u manjoj mjeri pridružuje i engleski (Muhvić, 1979, str. 122), dok će, opet slijedom političkih okolnosti, za vrijeme Drugog svjetskog rata dominirati njemački i talijanski (Vilke 2019, str. 14).

Nakon Drugog svjetskog rata promjenom političke klime, ovim se tri jezicima pridružuju ruski na cijelom području Jugoslavije (prema Vilke 2019, str. 14, prvo kao obavezan, a od 1948. godine nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom u istom statusu kao i ostali strani jezici) i talijanski prije svega u Istri, ali i u nekim drugim područjima SR Hrvatske (Muhvić, 1979, str. 123). Prema Celmić (1972, str. 82) već u pedesetim godinama prošlog stoljeća ruski i engleski postaju vodeći strani jezici u Jugoslaviji. Ova se

⁴ Razlika u promatranim razdobljima između osnovnog i srednjeg školstva s jedne strane i visokoga s druge neće biti problematična jer se neće raditi direktne usporedbe između ovih razina, a razdoblja su na generalnoj razini dovoljno slična da na temelju njih možemo govoriti o općem stanju u hrvatskom obrazovnom sustavu.

⁵ Obavezno osnovno školstvo u Hrvatskoj se uvodi 1874. (Horbec i sur. 2017, str. 353).

⁶ U ovom periodu njemački i francuski se prema Celmić (1972, str. 82) smatraju svjetskim jezicima u većem dijelu Europe, uz engleski kao jezik pomorstva i trgovine.

situacija na području SR Hrvatske postepeno mijenja u korist engleskoga i djelomice njemačkoga, tako da u sedamdesetima prema Podgorskom (1974, str. 2) oko 40% učenika osnovnih škola uči engleski, oko 30% njemački, nešto manje od 25% ruski, a na francuski ne otpada niti 5% učenika.

Nakon manjih pionirskih pothvata još u sedamdesetima (Vilke 2019, str. 18), početkom devedesetih (Vilke 1992) pokreću se pilot projekti ranoga učenja stranih jezika u školama, u kojima su zastupljeni engleski, njemački, francuski i talijanski jezik. Školske godine 2003./2004. konačno se uvodi kao obavezno učenje stranoga jezika od prvoga razreda osnovne škole, a daljnjem porastu interesa za engleski jezik svjedoči i činjenica da ga u tom trenutku⁷ kao obavezan prvi strani jezik odabire preko 86% učenika, dok je na čvrstom drugom mjestu njemački s nešto manje od 13% (DZS).

Ove tendencije su se nastavile i danas je ruski gotovo u potpunosti nestao iz naših osnovnih i srednjih škola, dok je s druge strane više nego očita dominacija engleskoga jezika. To se vidi i u radu Košute i sur. (2017), koji donose podatke o učenju stranih jezika u osnovnim i srednjim školama u periodu od 2004./05. do 2014./15.⁸ Na ovom mjestu ipak nećemo detaljnije iznositi podatke iz ovoga rada, budući da su se u njemu potkrale određene greške u izračunu zbog kojih postoci učenja pojedinih jezika koje u njemu pronalazimo nisu vjerodostojni. Naime, autori su se u svojem istraživanju koristili podacima DZS-a, što samo po sebi ne bi bilo problem budući da su oni, kako smo već napomenuli, usporedivi s našim izvorima. Ipak, Košuta i sur. (2017, str. 91-93) sustavno griješe u izračunu udjela učenika koji uče pojedine jezike i to na način da broj učenika pojedinih jezika ne dijele s ukupnim brojem učenika, što je jedino metodološki ispravno, nego s ukupnim brojem upisâ na strane jezike u pojedinoj godini. Jasno je da je potonji broj uvijek veći od prvoga iz jednostavnoga razloga što neki učenici upisuju više od jednog jezika, zbog čega konačni rezultati sustavno ispadaju manji negoli su u stvarnosti. Kao primjer nam može poslužiti engleski jezik u zadnjoj godini promatranoj u predmetnom radu, 2014./15. Košuta i sur. (2017, str. 91) ne donose nam konkretan postotak, ali na grafu se vidi da engleski uči ispod 70% učenika, što već samo po sebi djeluje sumnjivo, pogotovo kad tu brojku usporedimo s našim podatkom od 95,27% za tu godinu.

⁷ Prvi konkretan podatak kojim raspoložemo je iz školske godine 2004./05. jer u arhivi DZS-a ne nalazimo ranije godine.

⁸ Ovaj period je odabran zato što je od 2003./04. prvi strani jezik obavezan od prvog razreda osnovne škole, a za tu godinu, kao što smo već napomenuli u prethodnoj bješci, nije bilo dostupnih podataka (Košuta i sur. str. 91).

Prethodno smo naveli da su manja odstupanja prilikom korištenja različitih izvora očekivana, ali ovdje se radi o ogromnoj razlici. Kada se podacima DZS-a ispravno pristupi,⁹ dobije se udio od 94,44%, što je u potpunosti usporedivo s našim podacima.¹⁰ Zbog ovoga ćemo u trenutku kada budemo htjeli kontekstualizirati naše istraživanje u odnosu na prethodni period, posegnuti izravno za podacima DZS-a, a ne za radom Košute i sur. (2017).

4. HIPOTEZE

Prije samog istraživanja formulirali smo sljedeće hipoteze.

1. hipoteza: u promatranom razdoblju očekuje se daljnje povećanje broja učenika koji uče engleski jezik i u osnovnoj i u srednjoj školi i približavanje udjela učenika koji uče engleski broji od 100%
2. hipoteza: u promatranom razdoblju očekuje se stagnacija broja učenika ostalih stranih jezika
3. hipoteza: u promatranom razdoblju očekuje se da će se na visokoškolskoj razini generalno bilježiti pad interesa za filološke studije, posebice za one koji su i inače upisivali manji broj studenata

Dok prve dvije hipoteze proizlaze izravno iz prethodnih studija o učenju stranih jezika u našim školama (Košuta i sur. 2017, Podgorski 1974), treću smo hipotezu formulirali više na temelju općeg dojma i atmosfere koja se stvara u hrvatskom javnom prostoru u vezi s izborom studija. Naime, u zadnjem se desetljeću nesumnjivo intenzivirala promocija STEM studija (od engleskog akronima za Science, Technology, Engineering, Mathematics; znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika) i sadržaja formalnim i neformalnim sredstvima, javnim kampanjama i stipendijama, te ostalim oblicima promidžbe, uz brojne projekte financirane javnim sredstvima.¹¹

⁹ U obranu autorima i kao opravdanje njihove omaške svakako može poslužiti činjenica da je način na koji DZS predstavlja ove podatke zbunjujuć i na prvi pogled može navesti na krivi put. Naime, pod točkom 1.5. u rubrici 'ukupno' uistinu se navodi ukupni broj upisâ na strane jezike, a ne ukupni broj učenika date godine, i to bez eksplicitnog navođenja, tako da korisnici moraju pažljivo pregledati cijeli dokument da uvide da se na drugim mjestima pod 'ukupno' brojka razlikuje (u Tablicama I.2. i I.3.) i da se ondje govori o broju učenika koji treba uzeti kao meritoran.

¹⁰ Dodatni dokaz da su autori točne brojke netočno upotrijebili jest i taj da broj upisâ stranih jezika koji su oni koristili ili DZS-ovih podataka od 443 140, uvelike odgovara našima od 444 614, te da razlika u rezultatima ne proizlazi iz korištenja različitih izvora, nego iz njihove pogrešne interpretacije.

¹¹ Nasumično možemo navesti samo nekolicinu primjera između niza drugih, npr. projekt STEM stipendije koje u razdoblju od 2017. do 2022. provodi Ministarstvo obrazovanja uz sufinanciranje europskih fondova; europski pilot projekt „darZa sySTEM – STEMiziraj se!“ koji provode Udruga za robotiku, inovativnost i kreativnost „ROBOTIC“, Sveučilište u Zadru i Grad Zadar; projekt „STEM za sve“ koji provodi udruga Institut za STEM edukaciju i afterschool programe u suradnji s partnerima:

U tom smislu očekivano je i da će se u promatranom periodu veći dio studenata usmjeriti ka STEM područjima i da bi kao posljedica broj studenata filoloških smjerova generalno mogao pasti. Pritom bismo očekivali, kako i stoji u hipotezi, da će više pasti interes za i inače manje traženim studijskim programima i manje traženim jezicima, nego za onima koji su tradicionalno bili atraktivni za veći broj studenata.

5. REZULTATI

U ovoj ćemo sekciji prikazati rezultate našeg istraživanja. Radi lakšeg praćenja, podijelit ćemo ih u tri dijela, te ćemo se u poglavlju 5.1. baviti osnovnoškolskim, u 5.2. srednjoškolskim, a u 5.3. visokoškolskim obrazovanjem.

5.1. Strani jezici u osnovnoj školi

Što se učenja jezika u našim osnovnim školama tiče, raspoložemo podacima od školske godine 2013./14. do 2019./20. U Tablici 1 možemo vidjeti zastupljenost pojedinih jezika u zadnjoj godini promatranja, školskoj godini 2019./20.

Tablica 1

Učenici koji uče strane jezike u osnovnim školama u školskoj godini 2019./20.

Table 1

Primary school students taking foreign languages in school year 2019/20

	Udio učenika (%)	Broj učenika (N) (od ukupno 313 783 učenika)
Engleski	95,82	300 676
Njemački	32,55	102 137
Talijanski	7,86	24 678
Francuski	0,89	2 779
Španjolski	0,11	345

Iz Tablice 1 je očito da velika većina učenika uči engleski jezik, gotovo trećina njemački, da se za talijanski odlučuje nešto manje od 8% učenika, dok su francuski i španjolski jako slabo zastupljeni.

Institut za oceanografiju i ribarstvo (IZOR), RIT Croatia (Rochester Institute of Technology), Udruga za održivi razvoj "Pozitiva Samobor", Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize (HSUCDP) i Centar za psihološku podršku i razvoj "Pričaj mi", a sufinancira ga EU iz Europskoga socijalnog fonda; projekt Vlade RH „Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za popularizaciju STEM-a“, također sufinanciran iz EU iz Europskoga socijalnog fonda; projekt Društva „Naša djeca“ iz Jastrebarskog, Centra za kulturu Jastrebarsko i Instituta Ruđer Bošković „Sa STEMom raSTEMo“ koji se provodi od 2020. do 2022., financiran iz proračuna EU i RH itd.

Što se trendova tiče, u razdoblju od 2013./14. do 2019./20. u apsolutnim se brojkama broj učenika koji uče prva četiri strana jezika smanjio, što je i logično s obzirom na to da se i ukupan broj učenika u osnovnim školama u ovom periodu smanjio s 326 942 u 2013./14. na 313 783 u 2019./20., dakle za cca 4%. Jedino je španjolski, kao peti jezik u našem osnovnom obrazovanju, u ovom razdoblju u apsolutnim brojkama porastao, i to zato što kreće s tako niske razine da na njega ne utječe opće smanjenje broja učenika.

S obzirom na navedeno, pravi način promatranja trendova popularnosti pojedinih stranih jezika ne može biti gledanje apsolutnih brojki, nego udjela broja učenika koji uče pojedini strani jezik u ukupnom broju učenika. Ne zanima nas, dakle, je li na početku promatranoga perioda bilo više konkretnih učenika nekog stranog jezika nego danas, već nas interesira je li udio učenika koji uče određeni strani jezik u tom razdoblju pao ili porastao. Gledano iz te perspektive, jasno se vidi da je udio u učeničkoj populaciji u promatranom razdoblju blago porastao samo engleskom, kao uvjerljivo najpopularnijem jeziku, i španjolskom, kao jeziku koji ima najviše prostora za napredak. S druge strane, njemački, talijanski i francuski zabilježili su manje ili veće padove, kao što se može vidjeti u Tablici 2.

Tablica 2

Promjena broja učenika koji uče strane jezike u osnovnim školama u razdoblju 2013./14. - 2019./20.¹²

Table 2

Changes in the number of primary school students taking foreign languages in the period 2013/14 - 2019/20

	Promjena broja učenika (%)	Promjena broja učenika (N)
Ukupno učenika	-4,02	326 942 - 313 783
Engleski	+0,59	311 437 - 300 676
Njemački	-0,58	107 042 - 102 137
Talijanski	-6,65	27 544 - 24 678
Francuski	-13,20	3 336 - 2 779
Španjolski	+56,97	229 - 345

¹² Primijetimo samo da se postoci promjene broja učenika u prvom stupcu ne računaju od apsolutnih brojki navedenih u drugom stupcu, nego od udjela učenika u pojedinoj godini. Primjerice, kad bi se gledala razlika u apsolutnim brojevima između dviju promatranih godina za francuski, ona bi iznosila čak -16,70%, no ta brojka ne bi bila realistična jer ne bi uzimala u obzir činjenicu da se u navedenom razdoblju smanjio i ukupan broj učenika. Ovako smo prvo izračunali da je u 2013./14. godini udio učenika koji su učili francuski bio 1,02%, a u 2019./2020. 0,89%, i na temelju toga došli do razlike od -13,20% za francuski u promatranom periodu.

Prema podacima koje nalazimo u Tablici 2, vidimo da su dva najzastupljenija jezika u našim školama uvelike stabilna: engleski je zabilježio malen, ali konstantan rast (udio učenika engleskog stabilno raste iz godine u godinu, bez fluktuacija), dok kod njemačkog pronalazimo manje fluktuacije (u navedenom periodu prvo je udio učenika njemačkog nešto porastao, da bi se kasnije malo smanjio). Veće se promjene bilježe kod manje zastupljenih jezika. Tako je broj učenika talijanskog u promatranom razdoblju pao za 6,65%, dok je francuski zabilježio dvoznamenkasti pad od 13,2%, s tim da oba jezika bilježe linearan pad iz godine u godinu. Kao što smo prethodno napomenuli, rast španjolskoga, iako impresivan kad se gleda u postotnim vrijednostima, zapravo je posljedica njegove iznimno recentne pojave u našim osnovnim školama, što se može i vidjeti u vrlo skromnim apsolutnim brojkama.

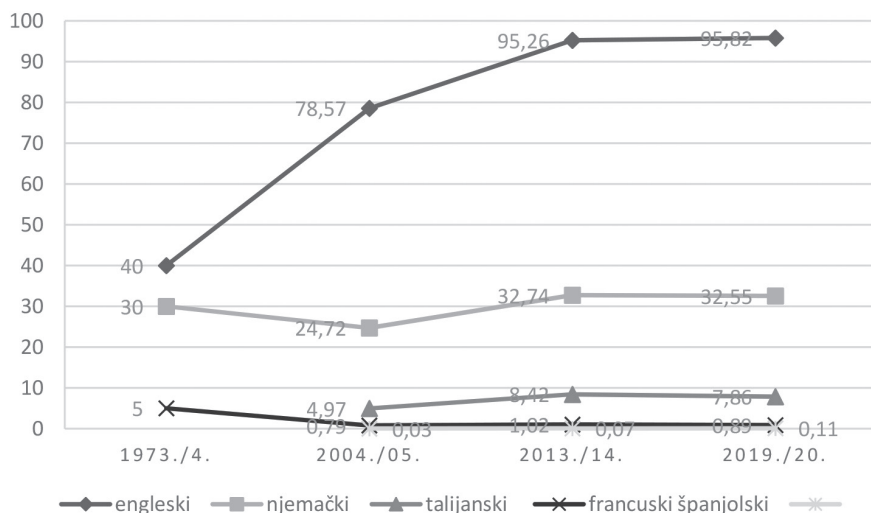
Tendencije koje primjećujemo u promatranom razdoblju korisno je usporediti s prethodnim istraživanjima da iz šire perspektive vidimo što se događa s pojedinim jezicima u osnovnim školama. Na Grafikonu 1 prikazuje se evolucija učenja pojedinih stranih jezika u zadnjih pedesetak godina.

Grafikon 1

Strani jezici u osnovnim školama od 1973./74. do 2019./20.

Figure 1

Foreign languages in primary schools from 1973/74 to 2019/20

Ako, dakle, proširimo pogled i vratimo se dalje u prošlost, najveće promjene vide se kod engleskog jezika kod kojeg je uzlazna putanja konstanta. Tako od cca 40% u sedamdesetima (Podgorski 1974, str. 2), engleski raste

do 78,57% 2004./05. (DZS), da bi mu se u promatranom periodu rast usporio zato što mu je obuhvat gotovo potpun (95,82% u 2019./20.). Situacija s njemačkim puno je stabilnija, pa kod njega vidimo prisutnost od tridesetak posto u sedamdesetima (Podgorski 1974, str. 2), nešto manju zastupljenost od 24,72% 2004./05., lagani uspon do 2013./14., te stagnaciju u zadnjem razdoblju opet na tridesetak posto, kao i prije pedesetak godina. Kod talijanskog i kod francuskog nam dodatna kontekstualizacija pomaže da vidimo da padu koji bilježe u promatranom razdoblju prethodi rast od školske godine 2004./05., kada su oba ova jezika bila manje zastupljena nego danas (4,97% talijanski, a 0,79% francuski prema DZS-u). U slučaju španjolskog stariji podaci (2004./05. 0,03%) nam ukazuju da je rast španjolskog konstantan, ali polagan u zadnjih dvadesetak godina.

Što se geografske distribucije učenja stranih jezika u Hrvatskoj tiče,¹³ kao što se može vidjeti u Tablici 3, samo su engleski i njemački prisutni u svim županijama.

Tablica 3

Postotak učenika koji uče strane jezike u osnovnim školama u školskoj godini 2019./20. po županijama

Table 3

Percentage of primary school students taking foreign languages in school year 2019/20 by county

	engleski (%)	njemački (%)	talijanski (%)	francuski (%)	španjolski (%)
Zagrebačka	95 - 100	35 - 40	0,52	0,33	-
Krapinsko-zagorska	85 - 90	55 - 60	0,00	-	-
Sisačko-moslavačka	95 - 100	30 - 35	-	-	-
Karlovačka	95 - 100	30 - 35	0,17	-	-
Varaždinska	80 - 85	65 - 70	-	0,75	-
Koprivničko-križevačka	85 - 90	35 - 40	-	1,30	-
Bjelovarsko-bilogorska	95 - 100	30 - 35	-	-	-
Primorsko-goranska	95 - 100	15 - 20	15 - 20	0,36	0,55
Ličko-senjska	90 - 95	25 - 30	8,01	-	-

¹³ Od Ministarstva obrazovanja na direktan upit nismo dobili podatak o ukupnom broju učenika po županijama, nego samo generalni podatak o broju učenika na razini čitave zemlje, pa smo broj učenika po županijama tražili u školskom e-Rudniku Ministarstva. Podaci iz e-Rudnika i podaci koje smo dobili izravno od Ministarstva, vjerojatno zbog nekih metodoloških razlika, nisu se podudarali u potpunosti (npr. za godinu 2019./20. od Ministarstva smo dobili podatak da je u osnovnim školama u Hrvatskoj ukupno bilo 313 783 učenika, a u e-rudniku, kad se zbroje podaci po županijama dolazimo do brojke 313 553). Ove razlike, zbog kojih u Tablici 3 donosimo okvirne postotke, ne bi trebale u bitnome utjecati na točnost podataka koje ćemo iznijeti u ovom dijelu rasprave, posebno zato što ćemo govoriti o velikim generalnim tendencijama, a ne o minimalnim razlikama u postocima.

Virovitičko-podravska	95 -100	30 - 35	-	-	-
Požeško-slavonska	90 -95	35 - 40	1,55	0,06	-
Brodsko-posavska	95 -100	35 - 40	0,03	-	-
Zadarska	95 -100	20 - 25	10 - 15	0,82	-
Osječko-baranjska	95 -100	30 - 35	-	-	-
Šibensko-kninska	95 -100	10 - 15	20 - 25	-	-
Vukovarsko-srijemska	90 - 95	50 - 55	-	-	-
Splitsko-dalmatinska	95 -100	15 - 20	10 - 15	0,47	0,10
Istarska	95 -100	10 - 15	55 - 60	0,28	-
Dubrovačko-neretvanska	95 -100	10 - 15	10 - 15	2,89	1,28
Međimurska	80 - 85	60 - 65	-	-	-
Grad Zagreb	95 -100	35 - 40	3,74	2,91	0,13

I na razini županija vidi se da je engleski nedvojbeno najzastupljeniji u svim dijelovima države, dok je njemački najjači na sjeveru države, i to redom u Varaždinskoj, Međimurskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji u kojima oko 60% učenika uči njemački (gotovo dvostruko više od državnoga prosjeka). Pritom u njima očito i zamjetan broj učenika odabire njemački kao prvi strani jezik koji uče od prvog razreda osnovne škole, jer jedino u ovim županijama broj učenika engleskog pada ispod 90%. Još vrijedi istaknuti da se kao znatno natprosječna po učenju njemačkog ističe i Vukovarsko-srijemska županija, s oko 50% učenika koji se odlučuju za ovaj jezik, dok su osjetno ispodprosječne u ovom smislu primorske županije, Šibensko-kninska, Dubrovačko-neretvanska, Istarska, Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska s manje od 20% učenika koji odabiru njemački.

Talijanski je, s druge strane, posebno jak u sedam primorskih županija, dok se na kontinentu uči sve manje. Tako je u školskoj godini 2013./14. talijanski bio prisutan u 15 županija da bi taj broj u 2019./20. pao na 12 (talijanski se u ovom razdoblju prestao učiti u osnovnim školama u Osječko-baranjskoj, Varaždinskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji). Iz povijesnih je razloga talijanski uvjerljivo najzastupljeniji u Istarskoj županiji gdje ga uči gotovo 60% studenata, a zatim u ostalim primorskim županijama, od kojih jedino u Ličko-senjskoj pada ispod 10%. Od pet kontinentalnih županija u kojima se u 2019./20. učio, talijanski je najzastupljeniji u Gradu Zagrebu, gdje se kreće između 3% i 4%, dok se u Karlovačkoj i Brodsko-posavskoj županiji za njega odlučilo samo četrnaestero odnosno troje učenika.

Premda francuski bilježi najveći pad u proteklom razdoblju, broj županija u kojima se učio 2013./14. i 2019./20. ostao je isti. Čak je u školskim godinama 2016./17. i 2017./18. kratkotrajno uveden u tri dodatne županije,

no to nije potrajalo tako da je i dalje prisutan u 10 županija. Najviše se uči u Gradu Zagrebu i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a natprosječno je prisutan i u Koprivničko-križevačkoj.

Španjolski je na početku promatranoga razdoblja bio prisutan u Dubrovačko-neretvanskoj, Primorsko-goranskoj županiji te u Gradu Zagrebu, a od školske godine 2014./2015. uči se i u Splitsko-dalmatinskoj županiji. I u relativnim i u apsolutnim brojkama, španjolski je najprisutniji u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Generalno gledano, prosječni osnovac uči 1,37 jezika, a prosječno im je omogućen izbor između tri strana jezika po županiji. Naravno, realna ponuda na terenu bitno se razlikuje ovisno o dijelu zemlje u kojem se živi: tako primjerice učenici iz Grada Zagreba, Dubrovačko-neretvanske, Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske županije mogu birati između pet stranih jezika, dok je u čak trećini županija (Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska i Međimurska)¹⁴ moguće učiti samo engleski i njemački jezik. Ako također uzmemo u obzir činjenicu da se osnovne škole u pravilu odabiru prema mjestu stanovanja, jasno je da i u županijama s većim brojem ponuđenih stranih jezika, dostupnost stranih jezika (osim engleskog i većim dijelom njemačkog) uvelike ovisi o slučaju.

U europskom kontekstu, prema podacima Eurostata za 2019. godinu, po učenju engleskog smo dosta iznad europskog prosjeka od 82,9%, ukupno na četrnaestom mjestu, po učenju njemačkoga smo na visokom drugom mjestu,¹⁵ po učenju talijanskoga na prvom, dok smo u slučaju francuskoga i španjolskoga plasirani ispod europskoga prosjeka.

5.2. Strani jezici u srednjoj školi

U srednjim školama također raspoložemo podacima od školske godine 2013./14. do 2019./20. U Tablici 4 možemo vidjeti koliko se koji jezik učio u zadnjoj godini promatranja, 2019./20.

¹⁴ Realno u ovu skupinu spadaju i Karlovačka i Požeško-slavonska županija u kojima je 2019./20. treći strani jezik učilo četrnaestoro, odnosno troje učenika.

¹⁵ Ovdje smo realno na prvom mjestu, jer je ispred nas samo Luksemburg u kojem Eurostat statistički vodi njemački kao strani jezik iako je to jedan od službenih jezika te zemlje koji je obavezan za sve učenike i uči ga 100% njih.

Tablica 4*Učenici koji uče strane jezike u srednjim školama u školskoj godini 2019./20.***Table 4***Secondary school students taking foreign languages in school year 2019/20*

	Udio učenika (%)	Broj učenika (N) (od ukupno 136 261 učenika)
Engleski	95,92	130 703
Njemački	37,34	50 882
Talijanski	14,80	20 169
Francuski	4,42	6019
Španjolski	2,22	3029

Iz Tablice 4 je očito da su strani jezici osjetno zastupljeniji u srednjim nego u osnovnim školama. Ako usporedimo ove podatke s onima iz Tablice 1, vidjet ćemo da su baš svi jezici zastupljeniji na srednjoškolskoj nego na osnovnoškolskoj razini. Kod engleskoga je ova razlika zanemariva, ali sve je zamjetnija što je pojedini jezik manje zastupljen. Tako vidimo da njemački postotno u srednjim školama uči značajno veći broj učenika, kod talijanskoga je njihov udio gotovo dvostruko veći, a francuski i španjolski su čak i u apsolutnim brojkama u četiri godine srednjoškolskoga obrazovanja više-struko zastupljeniji negoli u osam godina osnovne škole.

S druge strane, kao i u osnovnim školama, i na srednjoškolskoj se razini također smanjio ukupan broj učenika, sa 162 201 2013./14. na 136 261 u 2019./20., što je pad od čak 16%. U ovim je uvjetima jasno da je svim stranim jezicima pao broj učenika u apsolutnim brojkama, zbog čega ćemo se i ovdje za smislenu analizu morati okrenuti udjelima pojedinih jezika u učeničkoj populaciji. Iznimka je, kao i na osnovnoškolskoj razini, opet španjolski koji je i ovdje jedini zabilježio rast u apsolutnim brojkama, no tomu je i ovdje tako zbog relativno niske startne pozicije.

Tablica 5

*Promjena broja učenika koji uče strane jezike u srednjim školama u razdoblju 2013./14. - 2019./20.*¹⁶

Table 5

Changes in the number of secondary school students taking foreign languages in the period 2013/14 - 2019/20

	Promjena broja učenika (%)	Promjena broja učenika (N)
Ukupno učenika	-15,99	162 201 - 136 261
Engleski	2,05	152 456 - 130 703
Njemački	-2,25	61 964 - 50 882
Talijanski	-8,68	26 291 - 20 169
Francuski	1,90	7031 - 6019
Španjolski	37,15	2629 - 3029

Engleski, kao daleko najpopularniji jezik, i u srednjim školama u promatranom razdoblju lagano raste, tako da ga je u 2019./20. godini učilo gotovo 96% srednjoškolaca. Pad njemačkoga je u srednjim školama nešto značajniji nego u osnovnima, mada i dalje ne djeluje zabrinjavajuće. Talijanski također gubi nešto više učenika nego među osnovcima i na srednjoškolskoj razini je jezik koji je uvjerljivo najviše učenika izgubio u promatranom periodu. Ipak, za njemački i talijanski valja napomenuti da se ne vidi jasan trend, budući da je udio učenika ovih jezika tijekom promatranog razdoblja prvo narastao, da bi onda pao ispod početne točke. Francuski je, s druge strane, za razliku od situacije u osnovnim školama, u srednjim školama vrlo stabilan te je čak zabilježio i malen porast, dok je španjolski relativno gledajući opet doživio uvjerljivo najveću ekspanziju, premda u apsolutnim brojkama i dalje značajno zaostaje za drugima.

Opet kao i kod osnovnoškolskoga obrazovanja držimo da je korisno usporediti naše podatke sa starijima, da sagledamo trendove promjene iz šire perspektive. Kao što se vidi u Grafikonu 2, u ovom se slučaju vraćamo do godine 2003./04. jer do starijih podataka nažalost nismo uspjeli doći.

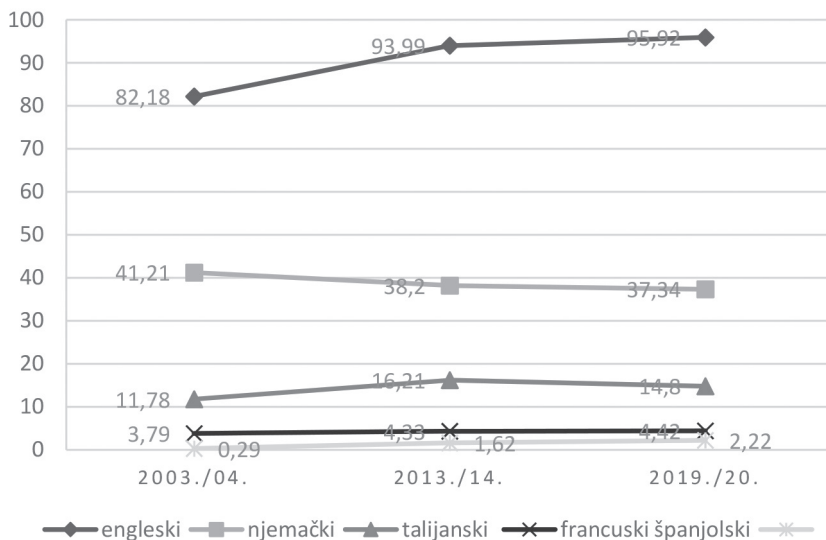
¹⁶ Kao i u Tablici 2, postoci promjene broja učenika u prvom stupcu ne računaju se od apsolutnih brojki navedenih u drugom stupcu, nego od udjela učenika u pojedinoj godini. Za više detalja v. bilješku 12.

Grafikon 2

Strani jezici u srednjim školama od 2003./04. do 2019./20.

Figure 2

Foreign languages in secondary schools from 2003/04 to 2019/20

Kao i u osnovnoškolskom obrazovanju i u srednjim se školama najjasnije vidi rast postotka učenika koji uče engleski jezik kroz godine. Tako se prve godine s dostupnim podacima DZS-a, 2003./04. vidi da engleski uči 82,18% srednjoškolaca, što nam ukazuje na jasan rast zastupljenosti ovoga jezika do 2019./20. kada je engleski s gotovo 96% općeprisutan u našem srednjoškolskom obrazovanju. S druge strane njemački, koji bilježi minimalan pad u promatranom razdoblju, 2003./04. učilo je 41,21% učenika srednjih škola (DZS), što znači da je u usporedbi s tim trenutkom danas njihov udio za više od 9% manji. Talijanski je, slično situaciji u osnovnoj školi, također prije trenutnog pada zabilježio jak rast početkom dvijetisućitih (2003./04. bio je zastupljen s 11,78%, a 2013./14. s 16,21%), dok francuski u srednjoškolskom obrazovanju bilježi konstantan rast od 2003./04. s 3,79% (DZS) do današnjih 4,42%. Isto vrijedi i za španjolski koji je sa samo 0,29% 2003./04. (DZS) došao do današnjih 2,22%.

Slika srednjoškolskog obrazovanja, međutim, nije potpuna dok se ne sagledaju i različite vrste srednjih škola koje postoje u Hrvatskoj. U Tablici 6 donosi se osnovna podjela na gimnazijske i strukovne programe.

Tablica 6

Učenici koji uče strane jezike u srednjim školama u školskoj godini 2019./20. po vrsti srednje škole

Table 6

Secondary school students taking foreign languages in school year 2019/20 according to the secondary school type

	Gimnazije		Strukovne škole	
	Udio učenika (%)	Broj učenika (N)	Udio učenika (%)	Broj učenika (N)
Uk. učenika	33,39	45 509	66,60%	90 752
Engleski	99,91	45 466	93,92	85 237
Njemački	62,92	28 633	24,52	22 249
Talijanski	23,02	10 477	10,68	9692
Francuski	5,35	2437	3,95	3582
Španjolski	5,34	2428	0,66	601

Kao što se može vidjeti u Tablici 6, što se prisutnosti stranih jezika tiče jako je bitna i vrsta srednjih škola o kojima je riječ. Možda ne iznenađuje podatak da su generalno gledano svi jezici zastupljeniji u gimnazijama nego u strukovnim školama, ali svakako je zanimljivo vidjeti razmjere tih razlika. Osim u slučaju engleskog koji je dominantan u obje vrste škola, kod drugih stranih jezika vidimo značajne diskrecpancije. Tu je možda najinteresantniji slučaj njemačkog, koji premda je u mnogim zanimanjima i prvi jezik struke, ipak ima gotovo tri puta veći udio u gimnazijama nego u strukovnim školama, ali i svi su ostali strani jezici izrazito popularniji u gimnazijama. U Tablici 7 vidimo da su i trendovi u različitim vrstama srednjih škola različiti.

Tablica 7

Promjena broja učenika koji uče strane jezike u srednjim školama u razdoblju 2013./14. - 2019./20. po vrsti srednje škole¹⁷

Table 7

Changes in the number of secondary school students taking foreign languages in the period 2013/14 - 2019/20 according to the secondary school type

	Gimnazije		Strukovne škole	
	Promjena broja učenika (%)	Promjena broja učenika (N)	Promjena broja učenika (%)	Promjena broja učenika (N)
Uk. učenika	-15,70	53 983 - 45 509	-16,14	108 218 - 90 752
Engleski	0,26	53 792 - 45 466	3,02	98 664 - 85 237
Njemački	1,71	33 395 - 28 633	-7,13	28 569 - 22 249
Talijanski	-10,77	13 928 - 10 477	-6,52	12 363 - 9692

¹⁷ Za izračun promjene broja učenika v. bilješku 12.

Francuski	11,53	2592 - 2437	-3,78	4439 - 3582
Španjolski	28,75	2237 - 2428	82,82	392 - 601

Iz Tablice 7 je jasno vidljivo da su i trendovi po pitanju učenja stranih jezika dobrim dijelom različiti u gimnazijskom i strukovnom obrazovanju. Što se engleskog tiče, porast njegove zastupljenosti u gimnazijama bitno je manji nego u strukovnim školama, ali, analogno situaciji španjolskoga na suprotnom kraju spektra, engleski u gimnazijama sa svojih 99,91% zastupljenosti u 2019./20. jednostavno više nema prostora za rast, dok je i u strukovnim školama dosegao visokih 93,92%. S druge strane, vidimo da se ukupan lagani pad njemačkog duguje njegovoj sve manjoj zastupljenosti u strukovnim školama, dok u gimnazijama bilježi lagan rast. Slična je situacija i s francuskim, premda kod njega zamjetniji rast u gimnazijama uspijeva anulirati pad u strukovnim školama, u kojima je ipak u apsolutnim brojkama još uvijek prisutniji. Gornji podaci potvrđuju da je talijanski u najnezavidnijoj poziciji sa zabilježenim padom i u gimnazijama i u strukovnim školama, dok španjolski raste u svim vrstama škola, a posebno jako u strukovnim, opet uvelike zahvaljujući vrlo niskoj startnoj poziciji. Zanimljivo je također primijetiti da je na kraju promatranog razdoblja u gimnazijama španjolski gotovo dostigao francuski, te da bi ga, s obzirom na zamijećene tendencije, u bliskoj budućnosti mogao i prestići.

Što se geografske distribucije tiče, kao što se može vidjeti u Tablici 8, strani su jezici puno prisutniji u srednjim školama nego u osnovnoškolskom obrazovanju.¹⁸

¹⁸ Kao što smo objasnili u bilješci 13, podatke o broju učenika po županijama preuzeli smo s portala e-Rudnik i oni se donekle razlikuju od podataka koje smo dobili izravno iz Ministarstva. Razlika je ovaj put nešto veća, te je u 2019./20. prema podacima Ministarstva u Hrvatskoj bio 136 261 srednjoškolac, dok ih u evidenciji e-Rudnika nalazimo 140 886. Ova razlika od nešto više od 3% ipak ne bi trebala onemogućiti donošenje zaključaka o generalnim tendencijama na županijskoj razini, premda su, s obzirom da radimo s većim nazivnikom, postoci zastupljenosti koje pronalazimo u Tablici 8 nešto niži od očekivanoga.

Tablica 8*Postotak učenika koji uče strane jezike u srednjim školama u školskoj godini 2019./20. po županijama***Table 8***Percentage of secondary school students taking foreign languages in school year 2019/20 by county*

2019./20.	engleski	njemački	talijanski	francuski	španjolski
Zagrebačka	85 - 90	40 - 45	10 - 15	3,24	1,47
Krapinsko-zagorska	80 - 85	45 - 50	10 - 15	2,65	0,70
Sisačko-moslavačka	85 - 90	30 - 35	1,41	0,57	1,16
Karlovačka	85 - 90	35 - 40	8,58	4,93	1,77
Varaždinska	80 - 85	55 - 60	1,69	2,88	4,28
Koprivničko-križevačka	85 - 90	40 - 45	7,60	10,93	-
Bjelovarsko-bilogorska	85 - 90	40 - 45	1,85	6,81	-
Primorsko-goranska	95 - 100	25 - 30	20 - 25	6,66	1,57
Ličko-senjska	90 - 95	50 - 55	7,73	1,22	-
Virovitičko-podravska	85 - 90	35 - 40	0,42	10,06	-
Požeško-slavonska	85 - 90	30 - 35	10 - 15	-	-
Brodsko-posavska	90 - 95	40 - 45	2,54	-	-
Zadarska	95 - 100	20 - 25	20 - 25	4,52	1,99
Osječko-baranjska	90 - 95	40 - 45	3,86	3,95	0,49
Šibensko-kninska	90 - 95	20 - 25	15 - 20	4,22	-
Vukovarsko-srijemska	80 - 85	45 - 50	2,14	2,93	-
Splitsko-dalmatinska	95 - 100	20 - 25	25 - 30	4,35	1,68
Istarska	90 - 95	30 - 35	40 - 45	4,83	0,90
Dubrovačko-neretvanska	95 - 100	35 - 40	20 - 25	7,72	10,01
Međimurska	80 - 85	55 - 60	2,58	4,45	2,95
Grad Zagreb	95 - 100	35 - 40	10 - 15	3,93	4,16

U Tablici 8 vidimo da su se prva tri strana jezika u Hrvatskoj u godini 2019./20., engleski, njemački i talijanski, učila u svim županijama, francuski je bio prisutan u 19, a španjolski u 13 županija. U promatranom razdoblju od 2013./14. do 2019./20. u ovom smislu nije bilo većih promjena, osim manjih varijacija u slučaju francuskoga i španjolskoga.

Ako pak gledamo tendencije k pojedinim stranim jezicima po županijama, one se uvelike poklapaju sa situacijom koju nalazimo u osnovnim školama. Najmanje, naravno, varira engleski za koji se slobodno može reći da je sveprisutan. Njemački je, kao i u osnovnom obrazovanju, najjači na sjeveru (u Međimurskoj, Varaždinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji) te u Vukovarsko-srijemskoj županiji, a dodatno je u srednjim školama natprosječno zastupljen i u Ličko-senjskoj županiji. Manje je zastupljen u primorskim

županijama poput Šibensko-kninske, Zadarske, Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske, premda ne u svima, jer uz natprosječnu Ličko-senjsku u prosječne po učenju njemačkoga spadaju i Dubrovačko-neretvanska i Istarska županija.

Situacija s talijanskim gotovo je preslika one koju nalazimo u osnovnim školama, te je u njegovom slučaju podjela na primorske i kontinentalne županije najizraženija. Tako se talijanski natprosječno uči isključivo u primorju, i to uz iznimku Ličko-senjske županije koja se izgleda odlučila za njemački na srednjoškolskoj razini, dok je u preostalih 15 županija njegova prisutnost ispodprosječna (samo u četiri kontinentalne županije talijanski prelazi udio od 10% učenika).

Francuski je u srednjim školama u promatranom razdoblju od 2013./14. do 2019./20. nastao iz Brodsko-posavske i Požeško-slavonske županije, ali je uveden u Ličko-senjskoj. Najviše se uči u Koprivničko-križevačkoj i Virivitičko-podravskoj županiji, a natprosječno je prisutan i u Dubrovačko-neretvanskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Primorsko-goranskoj županiji.

Španjolski se u ovom razdoblju proširio s 12 na 13 županija, nakon što je uveden u Sisačko-moslavačkoj i Osječko-baranjskoj, a prestao se učiti u Ličko-senjskoj. Relativno gledajući, daleko je najzastupljeniji u Dubrovačko-neretvanskoj županiji gdje ga uči više od 10% srednjoškolaca, a natprosječno je prisutan i u Varaždinskoj županiji, te u Gradu Zagrebu i u Međimurskoj županiji.

Generalno gledano, srednjoškolcima je dostupan veći broj stranih jezika nego osnovcima te u čak 13 županija učenici imaju mogućnost odabrati između svih pet jezika koji se nude u našim srednjim školama. S druge strane, u najnepovoljnijoj situaciji su srednjoškolci iz Požeško-slavonske i Brodsko-posavske županije kojima se nude samo tri strana jezika. Kao pozitivan primjer valja istaknuti Dubrovačko-neretvansku županiju u kojoj engleski, talijanski, francuski i španjolski pohađa daleko natprosječan broj učenika, dok je njemački na razini državnog prosjeka. Zaključno još recimo da prosječan hrvatski srednjoškolac uči 1,55 jezika, pri čemu su gimnazijalci s 1,97 daleko ispred strukovnjaka s 1,34.

U europskom kontekstu prema podacima Eurostata za 2019. godinu naši su srednjoškolci po učenju engleskoga iznad EU prosjeka, na petnaestom mjestu, po učenju njemačkoga na visokom sedmom mjestu, po učenju talijanskoga na drugom mjestu, samo iza Malte, dok smo po učenju francuskoga i španjolskoga i na ovoj razini obrazovanja ispodprosječni.

5.3. Strani jezici u visokom obrazovanju

Strani su jezici u visokom obrazovanju prisutni na više načina. S jedne se strane poučavaju, uče i proučavaju u sklopu zasebnih sveučilišnih studija u polju filologije, a s druge se predaju kao jezici struke (najčešće engleski) u okviru gotovo svih studijskih programa. Što se tiče filoloških studija, koji će biti u centru naše pozornosti u ovom dijelu rada, oni se mogu upisati na šest naših sveučilišta. Najveći broj filoloških studija nudi se na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (20 + klasična filologija)¹⁹, zatim na Sveučilištu u Zadru (šest studija + klasična filologija)²⁰, te na Sveučilištu u Splitu, Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli (po tri studija). Engleski se kao najpopularnija filologija može studirati na svih šest spomenutih sveučilišta, njemački je prisutan na njih pet (ne nudi se u Puli), kao i talijanski (ne nudi se u Osijeku), dok se francuski i španjolski mogu studirati samo na sveučilištima u Zagrebu i Zadru. Osim ovih pet najpopularnijih studijskih programa, još se i ruski (Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Zadru) i mađarski (Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku), te klasična filologija (Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Zadru) mogu studirati na više od jednog sveučilišta.

U visokom obrazovanju raspoložemo podacima o sveučilišnim studijima na kojima se studiraju strani jezici od školske godine 2015./16. do školske godine 2020./21. Prema podacima DZS-a u tom je razdoblju ukupan broj studenata neznatno pao za 1,29% (sa 157 666 u 2015./16. na 155 627 u 2020./21.), a prema našim podacima²¹ broj studenata filologije u istom razdoblju smanjio se za 9,64% (s 8549 na 7725). Iz ovih podataka vidimo da je pad broja studenata filoloških studija višestruko veći od ukupnog pada broja studenata, što bi mogla biti posljedica promjene klime u društvu i pokušaja da se studente usmjeri ka STEM studijima i drugim tržišno isplativijim područjima. U Tablici 9 ćemo vidjeti kako se ovaj pad odrazio na pet najpopularnijih studijskih programa.

¹⁹ Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu se također mogu upisati i slobodni studiji japanologije i sinologije u trajanju od tri godine, ali oni nisu izjednačeni s preddiplomskim studijem i ne završavaju dodjelom titule sveučilišnoga prvostupnika.

²⁰ Dodajmo ovdje da na Sveučilištu u Zadru u sklopu studija Španjolskog jezika i književnosti studenti odabiru još jedan iberoromanski jezik, katalonski ili galješki, te ga uče tijekom cijelog preddiplomskog studija.

²¹ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, v. više u sekciji 2.

Tablica 9

Promjena broja studenata na pet najpopularnijih filoloških studija u razdoblju 2015./16. - 2020./21.²²

Table 9

Changes in the number of university students of the five most popular philologies in the period 2015/16 - 2020/21

	Promjena broja studenata (%)	Promjena broja studenata (N)
Ukupno studenata	-1,29	157 666 - 155 627
Engleski	-1,02	2390 - 2335
Njemački	-5,30	1227 - 1147
Talijanski	-9,58	1191 - 1063
Francuski	-12,32	617 - 534
Španjolski	+2,01	435 - 438

Iz Tablice 9 vidimo da je u predmetnom razdoblju jedino španjolski zabilježio rast, i to čak neznatno i u apsolutnim brojkama, a izraženije u relativnima. Ostale su četiri najzastupljenije jezične grupe zabilježile veće ili manje padove. Najmanje je pao broj studenata najpopularnijeg engleskog, nešto više njemačkog, talijanski se kreće oko prosječnog pada filoloških studija, a francuski je pao zamjetno više negoli filologije prosječno.

Uz ovih pet najpopularnijih jezika, studenti u Hrvatskoj imaju mogućnost upisati još niz drugih filoloških smjerova, većinom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (uz navedene u Tablici 9 još se nudi 17 različitih studija jezika: ruski, turski, portugalski, švedski, poljski, mađarski, češki, latinski, slavistika²³, nizozemski, hindi, hebrejski, slovački, rumunjski, grčki, ukrajinski i romski), ali i na Sveučilištu u Zadru (uz navedenih pet najpopularnijih jezika nudi se i ruski), Sveučilištu u Osijeku (engleski, njemački i mađarski) i Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli (uz engleski i talijanski, jedino sveučilište u Hrvatskoj koje nudi studij japanskog jezika). U Tablici 10 vidjet ćemo kakvi su trendovi u popularnosti ostalih neofiloloških studija, a pridodat ćemo im i klasičnu filologiju da dobijemo cjelovitiju sliku o filološkim studijima u Hrvatskoj.

²² Kao i u Tablicama 2, 5, i 6 postoci promjene broja učenika u prvom stupcu ne računaju se od apsolutnih brojki navedenih u drugom stupcu, nego od udjela studenata u pojedinoj godini. Primjerice, premda je španjolski u navedenom razdoblju porastao za samo troje studenata, kad se uzme u obzir da je ukupan broj studenata u istom periodu pao za preko 2 000, vidi se da je udio studenata koji se odlučuju na španjolski u ovom razdoblju porastao za 2,01%. Usp. i bilješku 12.

²³ Slavistika naravno nije jezik, ali se radi o jedinstvenom studiju unutar kojeg se može učiti više južnoslavenskih jezika: bugarski, makedonski, srpski i slovenski.

Tablica 10*Promjena broja studenata na ostalim filološkim smjerovima u razdoblju 2015./16. - 2020./21.*^{24, 25}**Table 10***Changes in the number of university students of other philologies in the period 2015/16 - 2020/21*

	Promjena broja studenata (%)	Promjena broja studenata (N)
Ukupno studenata	-1,29	157 666 - 155 627
ruski	-10,50	446 - 394
turski	18,31	143 - 167
portugalski	-5,02	176 - 165
švedski	-5,84	170 - 158
poljski	-3,01	164 - 157
mađarski	-29,72	222 - 154
japanski	837,12	16 - 148
češki	1,31	140 - 140
latinski	-55,70	263 - 115
slavistika - diplomski	-7,90	77 - 70
nizozemski	88,93	37 - 69
hindi	-57,58	160 - 67
hebrejski	-13,35	76 - 65
slovački	-29,86	91 - 63
rumunjski	-32,46	66 - 44
makedonski	-47,42	79 - 41
slovenski	-62,91	112- 41
grčki	-39,52	67 - 40
ukrajinski	46,34	27 - 39
srpski	-29,70	49 - 34
bugarski	-69,98	108 - 32
romski		0 - 5

Što se apsolutnih brojki tiče, u Tablici 10 uvjerljivo je vodeći ruski, i on bi po broju studenata mogao pripadati i u prethodnu tablicu. Dapače, počet-

²⁴ Kao i u Tablicama 2, 5, 6 i 9 postoci promjene broja učenika u prvom stupcu ne računaju se od apsolutnih brojki navedenih u drugom stupcu, nego od udjela učenika u pojedinoj godini. V. više u bilješkama 12 i 23.

²⁵ U tablici su jezici navedeni prema broju studenata u akademskoj godini 2020./21., od višeg prema nižem. Za slavenske jezike koji se uče, poučavaju i proučavaju na Odsjeku za slavistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu navodimo podatke po jezicima gdje su oni dostupni (na preddiplomskoj razini), a skupni podatak za diplomatske studije. Kod romskoga jezika je nemoguće u postotku izraziti promjenu u odnosu na godinu 2015./16. budući da su na taj novi diplomski studij prvi studenti upisani 2016./17. godine.

kom promatranog razdoblja, akademske godine 2015./16. ruski je imao više studenata od španjolskog, ali je uslijed pada od oko 10% sad pao na šesto mjesto po popularnosti među našim studentima.

U Tablici 10 se također vidi da je velika većina filoloških studija zabilježila zamjetan pad broja studenata. Samo na pet studija (ukupno šest, kad se pridoda španjolski iz prve tablice) bilježi se rast broja studenata, i to neznatno u slučaju češkoga (u ovom slučaju zapravo je broj studenata identičan na početku i kraju promatranoga razdoblja, ali s obzirom na smanjeni ukupni broj studenata, udio studenata češkoga u studentskoj populaciji nešto je porastao) i nedavno osnovanoga romskog, a osjetno za turski, ukrajinski, nizozemski i posebno za japanski čiji je broj studenata od osnutka studija 2015./16. do danas narastao za više od osam puta.

Svi su ostali studiji jezika i književnosti zabilježili pad. On je manji od prosjeka u slučaju poljskoga, portugalskoga, švedskoga i diplomskoga studija slavistike, dok je u svim ostalim slučajevima dvoznamenkast, a prelazi i 50% u slučaju bugarskoga, slovenskoga i hindija. I klasična filologija rapidno gubi studente, kojih je u slučaju latinskoga 55%, a grčkoga 39% manje u odnosu na 2015./16.

Iz prethodno iznesenih podataka, vidi se da se zadnjih godina bilježi smanjen interes za filološke studije u cjelini. Među najzastupljenijim jezicima ti su padovi nešto umjereniji, premda nije zanemarivo da su talijanski, francuski i ruski u šest godina izgubili po oko 10% studenata. Razmjerno veće padove zabilježili su jezici koji su ionako među studentskom populacijom slabije zastupljeni, a neki su u promatranom razdoblju izgubili i više od pola studenata. Od zastupljenijih jezika manji je rast zabilježio jedino španjolski, a najviše su rasli nedavno osnovani studiji poput japanskoga (2015./16.) i nizozemskoga (2008./09.).

6. ZAKLJUČAK

U ovom smo radu prikazali trendove učenja stranih jezika u osnovnom i srednjem obrazovanju od 2013./14. do 2019./20., kao i tendencije upisa studenata na filološke studije u razdoblju od 2015./16. do 2020./21. Držimo da su rezultati koje smo prikazali zanimljivi svima onima koji se na bilo kojoj obrazovnoj razini profesionalno bave stranim jezicima, kao i onima koji istražuju i proučavaju položaj stranih jezika u našem obrazovnom sustavu. Osim toga, smatramo da oni svakako mogu poslužiti kao empirijska baza za promišljanje o politikama vezanim uz učenje i podučavanje stranih jezika u Republici Hrvatskoj.

Generalno možemo reći da se strani jezici značajno više uče u srednjoj nego osnovnoj školi, što se posebice vidi u slučaju manje zastupljenih jezika, budući da je engleski sveprisutan na obje razine. Premda se prosječno u osnovnim školama mogu učiti tri jezika po županiji, u čak trećini županija dostupni su samo engleski i njemački (ovdje je riječ redom o kontinentalnim županijama), dok u četiri županije osnovci imaju mogućnost birati među čak pet jezika (tri najveća gradska središta + Dubrovnik). Što se regionalnih preferencija tiče, tradicionalno talijanski dominira u primorju, a njemački na kontinentu, posebice na sjeveru države.

U srednjim je školama situacija s ponudom stranih jezika bitno bolja, te je činjenica da se u više od pola županija nudi svih pet stranih jezika urodila time da je prosječan srednjoškolac 2019./20. učio 1,55 stranih jezika (u gimnazijama ova brojka ide do 1,97) u usporedbi s 1,37 kod osnovnoškolaca. U odnosu na vrste srednjih škola, svi se strani jezici očekivano bitno više uče u gimnazijama nego u strukovnim školama, što je najizraženije u slučaju njemačkog, koji u gimnazijama uči gotovo dvije trećine učenika, dok se u strukovnim školama manje od četvrtine polaznika odlučuje za ovaj jezik.

Što se naših hipoteza tiče, može se reći da se one na generalnoj razini potvrđuju. Najjasnija je situacija s prvom hipotezom gdje se pokazalo da je engleski i na osnovnoškolskoj i na srednjoškolskoj razini općeprisutan i da ga uči preko 95% školaraca. Dapače, čak se i u promatranom periodu može vidjeti da engleski i dalje raste, premda poprilično sporo budući da je preostalo jako malo prostora za širenje (primjerice, engleski uči 99,9% gimnazijalaca), no ako usporedimo današnju situaciju s onom s početka dvadesetprvog stoljeća, jasno se vidi porast od petnaestak posto na obje razine obrazovanja.

Što se druge hipoteze tiče, ona je samo djelomično točna. Naime, na osnovnoškolskoj razini o stagnaciji možemo govoriti samo u slučaju njemačkog, dok talijanski i posebice francuski u promatranom razdoblju ipak bilježe određeni pad. Međutim, u slučaju sva tri navedena jezika, ovoj stagnaciji odnosno padu prethodio je period zamjetnog rasta od 2004./05., što znači da su oni, usprkos trenutnom padu i stagnaciji, danas zastupljeniji negoli početkom stoljeća. Španjolski, s druge strane, bilježi konstantan rast, bilo da se kao referentan uzme period promatran u ovom istraživanju, bilo početak stoljeća.

U srednjim školama također se zapravo ne može govoriti o stagnaciji, nego o blagom rastu engleskoga i francuskoga, te padu njemačkoga i talijanskoga, premda kod potonjih trend nije pravilan i udio učenika fluktuirao iz godine u godinu. Ovdje je bitno razlikovati i vrste srednjih škola, što se

osobito dobro vidi na primjeru njemačkoga, koji u gimnazijama raste, ali toliko pada u strukovnim školama da se radi o jedinom jeziku koji je na srednjoškolskoj razini u padu ne samo u promatranom razdoblju nego i kada se u obzir uzmu stariji podaci s početka stoljeća, s otprilike 9% učenika manje danas nego 2003./04. Talijanski, koji jedini pada više u gimnazijama nego u strukovnim školama, zasad je još uvijek zastupljeniji nego 2003./04., ali sa svakako zabrinjavajućim trendom. S druge strane, usprkos tomu što su najmanje zastupljeni, francuski i španjolski u srednjim školama imaju dobru perspektivu uz kontinuiran rast u zadnjih dvadesetak godina, uz razliku što francuski raste u gimnazijama, ali pada u strukovnim školama, dok španjolski raste u svim vrstama srednjih škola.

Što se treće hipoteze tiče, u istraživanju se potvrdilo da je broj studenata na filološkim studijama u promatranom razdoblju pao za gotovo 10%, što je puno više od ukupnog pada broja studenata koji iznosi tek nešto više od 1%. Generalno stoji i drugi dio hipoteze, budući da se velikom broju studija koji upisuju manji broj studenata taj broj dodatno višestruko smanjio. Ipak, valja napomenuti i da je od pet najzastupljenijih studija u promatranom periodu blago porastao samo udio studenata španjolskog, dok znatan pad bilježe talijanski i još više francuski, s padom od preko 12%.

Kod manjih studija pronalazimo veće oscilacije, ali uz generalnu tendenciju ka padu. Tako preko 70% ostalih filoloških studija bilježi pad, od kojih kod preko 60% taj pad iznosi trideset i više posto. Premda je ovo iznimno, kod nekih manjih studija bilježi se i rast koji je osobito visok kod nekoliko novoformiranih studija kod kojih je bilo dosta mjesta za napredak.

Kao što smo napomenuli prilikom iznošenja hipoteza, smatramo da se pad interesa za filološke studije duguje prije svega atmosferi stvorenoj u društvu prema kojoj se na ove studije gleda kao na manje perspektivne i profitabilne negoli su to primjerice STEM studijski programi, kojima, naravno, valja pridodati još i različite studije menadžmenta i ekonomije i sve ono što se u široj javnosti percipira kao primjenjivo i traženo na tržištu rada. Nasuprot tomu, studiji filologijâ, posebice onih manjih jezika, a u široj perspektivi i humanistika općenito, percipiraju se kao nedovoljno traženi, osrednje plaćeni i relativno zahtjevni studiji, što u praksi rezultira zamijećenim padom interesa. Naravno, ovaj kao i druge potencijalne uzroke ovoga pada valjalo bi dodatno istražiti.

Zaključno ukratko možemo reći da je situacija što se tiče učenja stranih jezika unutar formalnog obrazovanja u Hrvatskoj generalno stabilna, uz tendenciju prema padu nekih jezika u promatranom razdoblju. Tako je dominantna pozicija engleskoga stabilna na svim razinama obrazovanja,

njemački čvrsto drži drugo mjesto, bez obzira na laganu tendenciju pada u srednjem i visokom obrazovanju, talijanski je također uvjerljivo treći najpopularniji jezik iako bilježi pad od 6% do 10% na sve tri razine obrazovanja, francuski za preko 10% gubi učenike u osnovnoj školi i studente, ali bilježi lagani rast među srednjoškolcima, dok španjolski bilježi konstantan rast na svim razinama obrazovanja i učvršćuje se kao peti najatraktivniji jezik u državi.

LITERATURA

- Agencija za visoko obrazovanje. (2022., 1. veljače). *Statistike*. <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike>
- Celmić, D. (1972). Znanje stranih jezika - potreba suvremenog čovjeka. *Strani jezici*, 1(2), 81-83.
- Državni zavod za statistiku. (2022., 4. veljače). *DZS - Prvi rezultati / Publikacije / Prema statističkim područjima / Obrazovanje, znanost, kultura i socijalna skrb*. www.dzs.hr
- Eurostat. (2022., 7. veljače). *Pupils by education level and modern foreign language studied - absolute numbers and % of pupils by language studied*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_lang01/default/table?lang=en
- Horbec, I., Matasović, M i Švoger, V. (2017). *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: zakonodavni okvir*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Košuta, N., Patekar, J. i Vičević Ivanović, S. (2017). Plurilingualisim in Croatian foreign language policy. *Strani jezici*, 46(1-2), 85-100.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2022., 2. veljače). Školski e-Rudnik Ministarstva znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>
- Muhvić, Z. (1979). Strani jezici u našim školama. *Strani jezici*, 8(3), 122-125.
- Podgorski, I. (1974). Osnovna škola i strani jezici. *Strani jezici*, 3(1), 1-2.
- Vilke, M. (1992). Projekt uvođenja stranih jezika u prvi razred osnovne škole. *Strani jezici*, 21(1): 66–68.
- Vilke, M. (2019). Djeca i učenje stranih jezika u našim školama. U: Y. Vrhovac (ur.), *Izazovi učenja stranog jezika u osnovnoj školi*. (str. 14-25). Zagreb: Ljevak.

Foreign languages in Croatian formal education

Marko Kapović
makapovic@unizd.hr
Sveučilište u Zadru

This paper provides statistical data on foreign language learning at all levels of formal education in Croatia. Tendencies and trends which can be observed at different educational levels with respect to each individual foreign language's share in the Croatian educational system, as well as their geographical distribution, are reviewed. Attention is mostly paid to the most broadly represented languages, although at the tertiary level, all language study programs are taken into consideration. Our results show that, on a general level, English is, as expected, dominant and stable at all education levels, while German, the second-most represented language, has been showing a slight decrease in secondary schools and higher education. The third-most frequently studied language is Italian, whose number of students has been gradually decreasing in the studied period at all educational levels, while French is currently in the fourth place with diminishing numbers in primary education and at the university level. Spanish, the most recent arrival in Croatian education, is displaying constant and stable growth at all levels, which has been enough to secure it the title of the fifth-most frequently studied language in Croatia.

Keywords: *Croatia, foreign languages, higher education, primary schools, representation, secondary schools*